

PROGRAMACIÓN DIDÁCTICA LOMLOE

Centro educativo

Código	Centro	Concello	Ano académico
36015101	IES da Cañiza	A Cañiza	2023/2024

Área/materia/ámbito

Ensinanza	Nome da área/materia/ámbito	Curso	Sesións semanais	Sesións anuais
Bacharelato	Latín II	2º Bac.	4	116

Réxime
Réxime xeral-ordinario

Contido	Páxina
1. Introducción	3
2. Obxectivos e súa contribución ao desenvolvemento das competencias	3
3.1. Relación de unidades didácticas	5
3.2. Distribución currículo nas unidades didácticas	6
4.1. Concrecións metodolóxicas	22
4.2. Materiais e recursos didácticos	23
5.1. Procedemento para a avaliación inicial	24
5.2. Criterios de cualificación e recuperación	24
6. Medidas de atención á diversidade	25
7.1. Concreción dos elementos transversais	26
7.2. Actividades complementarias	27
8.1. Procedemento para avaliar o proceso do ensino e a práctica docente cos seus indicadores de logro	27
8.2. Procedemento de seguimento, avaliación e propostas de mellora	29
9. Outros apartados	29

1. Introducción

O IES da Cañiza é un centro público dependente da Consellería de Educación e Ordenación Universitaria da Xunta de Galicia. Situado no concello que leva o seu nome, iniciouse como un centro de Formación Profesional pero a súa oferta educativa foi aumentando. Actualmente impártense dous Bacharelatos (Ciencias e Tecnoloxía e Humanidades e Ciencias Sociais), dous Ciclos Formativos de Grao Medio (Electromecánica de Vehículos e Xestión Administrativa) e Formación Profesional Básica de Informática de Oficina e Mantemento de Vehículos. É un centro de referencia en toda a comarca da Paradanta, incluíndo o Concello de Padrenda na provincia de Ourense e a comarca do Condado. O centro adscrito é o CPI da Cañiza de onde procede a maioría do alumnado de Bacharelato e Formación Profesional Básica. Tamén pode recibir alumnado do CPI de Padrenda Crespos.

O centro ten capacidade para uns 340 alumnos e alumnas, aínda que actualmente conta cuns 125 a causa do decrecemento da poboación.

Esta programación está plantexada para a materia de latín de segundo de bacharelato de humanidades.

Nesta modalidade de bacharelato preséntaselles a proposta dunha educación humanista na civilización europea que van intrinsecamente ligadas á tradición e á herdanza cultural da Antigüidade clásica. Unha educación humanista sitúa as persoas e a súa dignidade como valores fundamentais, guiándoas na adquisición das competencias que necesitan para participaren de forma efectiva nos procesos democráticos, no diálogo intercultural e na sociedade en xeral. A través da aprendizaxe da lingua, da cultura e da civilización romanas, a materia de Latín permite unha reflexión profunda sobre o presente e sobre o papel que o humanismo pode e debe desempeñar ante os retos e desafíos do século XXI. Esta materia contén, ademáis, un valor instrumental para a aprendizaxe de linguas, literatura, relixión, historia, filosofía, dereito, política ou ciencia, capacitando ao alumnado que a cursa para ampliar o seu coñecemento sobre estes aspectos, proporcionando un substrato cultural que permite comprender o mundo, os acontecementos e os sentimentos e que contribúe á educación cívica e cultural do alumnado.

A comprensión do texto latino está no centro dos procesos de ensino e aprendizaxe das linguas e culturas clásicas.

Para entender criticamente a civilización latina, o alumnado de Latín localiza, identifica, contextualiza e comprende os elementos esenciais dun texto, progresando nos coñecementos da fonética, o léxico, a morfoloxía, a sintaxe e, de ser o caso, o uso oral e escrito da lingua latina baixo a guía do profesorado. Ademáis destes saberes de carácter lingüístico, o uso activo do latín, a comprensión do texto e a súa tradución son procesos clave que permiten activar saberes de carácter non lingüístico. O texto orixinal, adaptado, en edición bilingüe ou traducido, en función da situación é o punto de partida desde o cal o alumnado mobiliza todos os contidos para, partindo da súa contextualización, concluír unha lectura comprensiva, directa e eficaz e unha interpretación razoada do seu contido.

O estudo do patrimonio cultural, arqueolóxico e artístico romano, material e inmaterial, merece unha atención específica e permite observar e recoñecer na nosa vida cotiá a herdanza directa da civilización latina. A aproximación aos procesos que favorecen a sustentabilidade deste legado, como a preservación, conservación e restauración, supón tamén unha oportunidade para que o alumnado coñeza as posibilidades profesionais no ámbito dos museos, as bibliotecas ou a xestión cultural e a conservación do patrimonio.

Os obxectivos desta materia ofrecen a oportunidade de establecer un diálogo profundo entre presente e pasado desde unha perspectiva crítica e humanista: por un lado, situando o texto, a súa comprensión e/ou a súa tradución e, de ser o caso, a produción lingüística activa, como elementos fundamentais na aprendizaxe das linguas clásicas e como porta de acceso á súa cultura e civilización, activando simultaneamente os contidos de carácter lingüístico e non lingüístico; e, polo outro lado, desenvolvendo ferramentas que favorezan a reflexión crítica, persoal e colectiva ao redor dos textos e do legado material e inmaterial da civilización latina e a súa achega fundamental á cultura, á sociedade, á política e á identidade europea.

2. Obxectivos e súa contribución ao desenvolvemento das competencias

Obxectivos	CCL	CP	STEM	CD	CPSAA	CC	CE	CCEC
OBX1 - Comprender e/ou producir textos latinos de dificultade crecente e xustificar a súa comprensión e/ou produción, identificando e analizando os aspectos básicos da lingua latina, en sentido amplo, as súas unidades lingüísticas e reflexionando sobre elas mediante a comparación coas linguas de ensino e con outras linguas do repertorio individual do alumnado, e poñendo en práctica, se se considera oportuno, habilidades comunicativas tanto orais como escritas, para realizar unha lectura comprensiva, directa e eficaz e unha interpretación razoada do seu contido e, de ser o caso, unha produción oral e/ou escrita correcta.	1-2	2	1-2					
OBX2 - Distinguir os formantes latinos e explicar os cambios que tivesen lugar ao longo do tempo, comparándoos cos das linguas de ensino e outras linguas do repertorio individual do alumnado, para deducir o significado etimolóxico do léxico coñecido e os significados de léxico novo ou especializado.		2-3	1		50			
OBX3 - Ler, interpretar e comentar textos latinos de diferentes xéneros e épocas, asumindo o proceso creativo como complexo e inseparable do contexto histórico, social e político e das súas influencias artísticas, para identificar a súa xenealoxía e a súa achega á literatura europea.	4							1-2
OBX4 - Analizar as características da civilización latina no ámbito persoal, relixioso e sociopolítico, adquirindo coñecementos sobre o mundo romano e comparando criticamente o presente e o pasado, para valorar as achegas do mundo clásico latino á nosa contorna como base dunha cidadanía democrática e comprometida.	3	3		1	31	1		
OBX5 - Valorar criticamente o patrimonio histórico, arqueolóxico, artístico e cultural herdado da civilización latina, interesándose pola súa sustentabilidade e recoñecendo como produto da creación humana e como testemuño da historia, para explicar o legado material e inmaterial latino como transmisor de coñecemento e fonte de inspiración de creacións modernas e contemporáneas.	3			2		1-4	1	1-2

Descrición:

3.1. Relación de unidades didácticas

UD	Título	Descrición	% Peso materia	Nº sesións	1º trim.	2º trim.	3º trim.
1	Morfoloxía: Flexión nominal, verbal, pronominal e palabras invariables. Uso do dicionario. Literatura: elaboración, transmisión e recepción. Expresións latinas e toponimia.	Repaso dos aspectos fundamentais da morfoloxía latina como a flexión nominal, a conxugación verbal e a flexión pronominal, así como o uso das palabras invariables. Tamén se darán instrucións para o correcto uso do dicionario.	5	10	X		
2	Morfoloxía: Formas nominais do verbo. Normas xerais para a tradución de textos. Tipos de textos. Expresións latinas e toponimia.	Repaso dos aspectos morfolóxicos fundamentais das formas nominais do verbo. Explicaranse as normas xerais de aplicación na tradución de textos.	5	10	X		
3	Morfoloxía: Usos dos casos. Literatura: Historiografía, Tito Livio. Expresións latinas e toponimia.	Repaso da morfoloxía respecto do uso dos casos. Estudio da literatura latina, en concreto a historiografía xunto co seu autor destacado, Tito Livio. Explicación de expresións latinas e da toponimia propostas para a ABAU.	5	12	X		
4	Sintaxe das formas nominais do verbo. Literatura: A poesía lírica: Horacio.	Estudo da sintaxe das formas nominais do verbo e da literatura latina, neste caso a poesía lírica con Horacio como autor destacado.	5	12	X		
5	Sintaxe: A cláusula simple. Expresións latinas e toponimia.	Estudo da sintaxe da cláusula simple, a súa composición, a súa análise e a súa tradución. Explicaranse expresións latinas e topónimos.	6	8		X	
6	Sintaxe: A cláusula complexa. Expresións latinas e toponimia.	Estudo da sintaxe da cláusula complexa, a súa composición, a súa análise e a súa tradución. Explicaranse expresións latinas e topónimos.	8	8		X	
7	Sintaxe: A Coordinación e a subordinación. Literatura: A épica: Virxilio.	Estudo da sintaxe das oracións coordinadas e subordinadas, a súa composición, a súa análise e a súa tradución. Explicarase tamén a literatura épica e a Virxilio como autor sobresainente.	8	8		X	
8	Sintaxe: A subordinación relativa. Literatura: O teatro, Plauto.	Estudo da sintaxe das oracións subordinadas relativas. En canto a literatura trátase o teatro latino e, en concreto, a Plauto.	8	8		X	
9	A subordinación substantiva. A oratoria: Cicerón.	En sintaxe trátase a subordinación substantiva e en literatura a oratoria e Cicerón como máximo representante.	20	10			X
10	A subordinación adverbial.	Traballaranse os aspectos fundamentais da subordinación adverbial.	15	10			X
11	A subordinación adverbial <impropia>.	Traballaranse os aspectos fundamentais da subordinación adverbial denominada <impropia>.	10	10			X
12	A pervivencia dos xéneros da literatura latina.	Traballarase a pervivencia dos xéneros da literatura latina nas épocas posteriores e a influencia que estes tiveron nos autores e	5	10			X

UD	Título	Descrición	% Peso materia	Nº sesións	1º trim.	2º trim.	3º trim.
12	A pervivencia dos xéneros da literatura latina.	estilos posteriores, non só na literatura, senon tamén noutros ámbitos como a pintura, a sociedade, a escultura, etc.	5	10			X

3.2. Distribución currículo nas unidades didácticas

UD	Título da UD	Duración
1	Morfoloxía: Flexión nominal, verbal, pronominal e palabras invariables. Uso do dicionario. Literatura: elaboración, transmisión e recepción. Expresións latinas e toponimia.	10

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Realizar traducións directas e/ou inversas de textos ou fragmentos adaptados ou orixinais, de dificultade adecuada e progresiva, con corrección ortográfica e expresiva, identificando e analizando, cando se considere necesario, unidades lingüísticas regulares da lingua e apreciando variantes e coincidencias con outras linguas coñecidas.	Tradución de textos sinxelos e análise morfosintáctica básica.	PE	50
CA1.2 - Seleccionar o significado apropiado de palabras polisémicas e xustificar a decisión, tendo en conta a información cotextual ou contextual e utilizando ferramentas diversas de apoio ao proceso de tradución en distintos soportes cando se considere necesario.	Recoñecer significados básicos de palabras latinas.	TI	50
CA1.5 - Rexistrar os progresos e dificultades de aprendizaxe da lingua latina, seleccionando as estratexias máis adecuadas e eficaces para superar esas dificultades e consolidar a súa aprendizaxe, realizando actividades de planificación da propia aprendizaxe, autoavaliación e coavaliación.	Selección das dificultades máis frecuentes.		
CA3.3 - Identificar e definir palabras latinas que designan conceptos fundamentais para o estudo e comprensión da civilización latina e cuxa aprendizaxe combina coñecementos léxicos e culturais, en textos de diferentes formatos.	Relaciona palabras latinas cos seus significados básicos.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - Unidades lingüísticas da lingua latina. - Concepto de lingua flexiva: flexión nominal e pronominal (sistema casual e declinacións), flexión verbal (sistema de conxugacións). - A tradución: técnicas, procesos e ferramentas. - A análise morfosintáctica como ferramenta complementaria de tradución.

Contidos

- A tradución como instrumento que pode favorecer o razoamento lóxico, a resolución de problemas e a capacidade de análise e síntese, dentro dos límites e inconsistencias propias da tradución.
- A lingua latina como principal vía de transmisión do mundo clásico.

UD	Título da UD	Duración
2	Morfoloxía: Formas nominais do verbo. Normas xerais para a tradución de textos. Tipos de textos. Expresións latinas e toponimia.	10

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Realizar traducións directas e/ou inversas de textos ou fragmentos adaptados ou orixinais, de dificultade adecuada e progresiva, con corrección ortográfica e expresiva, identificando e analizando, cando se considere necesario, unidades lingüísticas regulares da lingua e apreciando variantes e coincidencias con outras linguas coñecidas.	Tradución de textos sinxelos e análise morfosintáctica básica.	PE	60
CA1.2 - Seleccionar o significado apropiado de palabras polisémicas e xustificar a decisión, tendo en conta a información cotextual ou contextual e utilizando ferramentas diversas de apoio ao proceso de tradución en distintos soportes cando se considere necesario.	Recoñecer significados básicos de palabras latinas.	TI	40
CA1.4 - Realizar a lectura directa de textos latinos de dificultade adecuada identificando as unidades lingüísticas máis frecuentes da lingua latina, comparándoas coas das linguas do repertorio lingüístico propio e asimilando os aspectos morfolóxicos, sintácticos e léxicos elementais do latín.	Lectura de textos latinos de maneira correcta, incidindo naquelas palabras nas que teñan máis dificultade.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos

- Unidades lingüísticas da lingua latina.
- Formas nominais do verbo.
- A tradución: técnicas, procesos e ferramentas.
- A análise morfosintáctica como ferramenta complementaria de tradución.
- Estratexias de tradución: formulación de expectativas a partir, entre outros, de contorno textual e do propio texto, paráfrases simplificadas en lingua latina, contexto, coñecemento do tema, descrición da estrutura e xénero, peculiaridades lingüísticas dos textos traducidos, erros frecuentes de tradución e técnicas para os evitar.
- Erros frecuentes de tradución e técnicas para evitalos.
- Ferramentas de tradución, cando se considere necesario.

UD	Título da UD	Duración
3	Morfoloxía: Usos dos casos. Literatura: Historiografía, Tito Livio. Expresións latinas e toponimia.	12

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA3.2 - Analizar e explicar os xéneros, temas, tópicos e valores éticos ou estéticos de obras ou fragmentos literarios latinos comparándoos con obras ou fragmentos literarios posteriores, desde un enfoque intertextual.	Redacción dun tema sobre o tema tratado na unidade, isto é, sobre a historiografía romana, sinalando o contexto histórico, as características do xénero e o seu autor principal xunto coas súas obras representativas e as súas características particulares.	PE	40
CA1.9 - Analizar, interpretar e comentar textos e fragmentos literarios de diversa índole de crecente complexidade, aplicando estratexias de análise e reflexión que impliquen mobilizar a propia experiencia, comprender o mundo e a condición humana e desenvolver a sensibilidade estética e o hábito lector.	Tradución de textos sinxelos e análise morfosintáctica básica.	TI	60
CA2.5 - Crear textos individuais ou colectivos con intención literaria e conciencia de estilo, en distintos soportes e con axuda doutras linguaxes artísticas e audiovisuais, a partir da lectura de obras ou fragmentos significativos nos que se partise da civilización e cultura latina como fonte de inspiración.	Redactar textos de dificultade sinxela a partir duns modelos.		
CA3.1 - Interpretar e comentar textos e fragmentos literarios de diversa índole de crecente complexidade, aplicando estratexias de análise e reflexión que impliquen espertar o espírito crítico, mobilizar a propia experiencia, comprender o mundo e a condición humana e desenvolver a sensibilidade estética e o hábito lector.	Comentar textos de maneira apropiada a partir do aprendido e dos seus coñecementos previos.		
CA3.3 - Identificar e definir palabras latinas que designan conceptos fundamentais para o estudo e comprensión da civilización latina e cuxa aprendizaxe combina coñecementos léxicos e culturais, en textos de diferentes formatos.	Definir latinismos e topónimos recoñecendo o seu significado e usar as expresións latinas en exemplos.		
CA3.4 - Investigar aspectos do legado da civilización latina no ámbito persoal, relixioso e sociopolítico localizando, seleccionando, contrastando e reelaborando información procedente de diferentes fontes, calibrando a súa fiabilidade e pertinencia e respectando os principios de rigor e propiedade intelectual.	Procurar información sobre o mundo actual no que se poidan ver herdanzas do mundo clásico estudado ata o momento.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
- Unidades lingüísticas da lingua latina.

Contidos

- Sintaxe oracional: funcións e sintaxe dos casos.
- A tradución: técnicas, procesos e ferramentas.
- Aceptación do erro como parte do proceso de aprendizaxe e actitude positiva de superación.
- Destrezas comunicativas do uso da lingua latina.
- Funcións comunicativas adecuadas aos textos obxecto de traballo: reformular e/ou resumir textos escritos.
- Estratexias básicas conversacionais para iniciar, manter e rematar a comunicación, tomar e ceder a palabra, pedir e dar aclaracións e explicacións etc.
- Influencia do latín na evolución das linguas de ensino e do resto de linguas que conforman o repertorio lingüístico individual do alumnado.
- Regras fonéticas na evolución do latín ás linguas de ensino.
- Respecto por todas as linguas e aceptación das diferenzas culturais das xentes que as falan.
- Etapas e vías de transmisión da literatura latina. A transmisión textual latina como patrimonio cultural e fonte de coñecemento a través de diferentes culturas e épocas. Soportes e materiais de escritura: tipos e preservación. O comercio librario no mundo antigo. A lectura en voz alta.
- Principais xéneros da literatura latina: orixe, tipoloxía, cronoloxía, temas, motivos, tradicións, características e principais autores.
- Técnicas para o comentario e análise lingüística e literaria dos textos literarios latinos.
- Introducción á crítica literaria.
- A literatura como fonte de pracer e de coñecemento do mundo.

UD	Título da UD	Duración
4	Sintaxe das formas nominais do verbo. Literatura: A poesía lírica: Horacio.	12

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA3.1 - Interpretar e comentar textos e fragmentos literarios de diversa índole de crecente complexidade, aplicando estratexias de análise e reflexión que impliquen espertar o espírito crítico, mobilizar a propia experiencia, comprender o mundo e a condición humana e desenvolver a sensibilidade estética e o hábito lector.	Usar distintos elementos para interpretar e comentar textos literarios referentes á poesía lírica latina.	PE	60
CA3.2 - Analizar e explicar os xéneros, temas, tópicos e valores éticos ou estéticos de obras ou fragmentos literarios latinos comparándoos con obras ou fragmentos literarios posteriores, desde un enfoque intertextual.	Redacción dun tema sobre o tema tratado na unidade, isto é, sobre a poesía lírica romana, sinalando o contexto histórico, as características do xénero e o seu autor principal xunto coas súas obras representativas e as súas características particulares.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.5 - Rexistrar os progresos e dificultades de aprendizaxe da lingua latina, seleccionando as estratexias máis adecuadas e eficaces para superar esas dificultades e consolidar a súa aprendizaxe, realizando actividades de planificación da propia aprendizaxe, autoavaliación e coavaliación.	Rexistrar as súas dificultades buscando solucións para mellorar.	TI	40
CA1.8 - Explicar cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos de complexidade crecente que se produciron tanto desde o latín culto como desde o latín vulgar ata a lingua de ensino, servíndose cando sexa posible da comparación con outras linguas do repertorio propio.	Explicar cuestións fundamentais da evolución fonética do latín ás linguas propias a partir dos textos.		
CA2.1 - Deducir o significado etimolóxico dun termo de uso común e inferir o significado de termos de nova aparición ou procedentes de léxico especializado aplicando estratexias de recoñecemento de formantes latinos atendendo aos cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos que tivesen lugar.	Ser capaz de recoñecer elementos etimolóxicos e o seu significado, aplicando outros exemplos cos mesmos.		
CA2.2 - Explicar cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos de complexidade crecente que se produciron tanto desde o latín culto como desde o latín vulgar ata as linguas de ensino, servíndose cando sexa posible da comparación con outras linguas do seu repertorio propio.	Explicar cuestións fundamentais da evolución fonética do latín ás linguas propias e outras coñecidas.		
CA2.3 - Explicar a relación do latín coas linguas modernas, analizando os elementos lingüísticos comúns de orixe latina e utilizando estratexias e coñecementos das linguas e linguaxes que conforman o repertorio do alumnado.	Recoñecer elementos herdados do latín nas linguas actuais.		
CA2.4 - Analizar criticamente prexuízos e estereotipos lingüísticos adoptando unha actitude de respecto e valoración da diversidade como riqueza cultural, lingüística e dialectal, a partir de criterios dados.	Valorar a diversidade de xeito positivo.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - Unidades lingüísticas da lingua latina. <ul style="list-style-type: none"> - Formas nominais do verbo. - A tradución: técnicas, procesos e ferramentas. <ul style="list-style-type: none"> - Estratexias e ferramentas, analóxicas e dixitais, individuais e cooperativas, para a autoavaliación, a coavaliación e a autorreparación. - Léxico: <ul style="list-style-type: none"> - Lexemas, sufixos e prefixos de orixe latina presentes no léxico de uso común e no específico das ciencias e a técnica. - O significado etimolóxico das palabras e a importancia do uso adecuado do vocabulario como instrumento básico na comunicación.

Contidos

- Principais xéneros da literatura latina: orixe, tipoloxía, cronoloxía, temas, motivos, tradicións, características e principais autores.
- Técnicas para o comentario e análise lingüística e literaria dos textos literarios latinos.

UD	Título da UD	Duración
5	Sintaxe: A cláusula simple. Expresións latinas e toponimia.	8

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Realizar traducións directas e/ou inversas de textos ou fragmentos adaptados ou orixinais, de dificultade adecuada e progresiva, con corrección ortográfica e expresiva, identificando e analizando, cando se considere necesario, unidades lingüísticas regulares da lingua e apreciando variantes e coincidencias con outras linguas coñecidas.	Tradución de textos e análise morfosintáctica aplicando correctamente os coñecementos aprendidos.	PE	60
CA1.2 - Seleccionar o significado apropiado de palabras polisémicas e xustificar a decisión, tendo en conta a información cotextual ou contextual e utilizando ferramentas diversas de apoio ao proceso de tradución en distintos soportes cando se considere necesario.	Seleccionar os significados apropiados segundo o contexto.	TI	40
CA1.4 - Realizar a lectura directa de textos latinos de dificultade adecuada identificando as unidades lingüísticas máis frecuentes da lingua latina, comparándoas coas das linguas do repertorio lingüístico propio e asimilando os aspectos morfolóxicos, sintácticos e léxicos elementais do latín.	Lectura crítica de textos.		
CA2.1 - Deducir o significado etimolóxico dun termo de uso común e inferir o significado de termos de nova aparición ou procedentes de léxico especializado aplicando estratexias de recoñecemento de formantes latinos atendendo aos cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos que tivesen lugar.	Ser capaz de recoñecer elementos etimolóxicos e o seu significado, aplicando outros exemplos cos mesmos.		
CA2.2 - Explicar cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos de complexidade crecente que se produciron tanto desde o latín culto como desde o latín vulgar ata as linguas de ensino, servíndose cando sexa posible da comparación con outras linguas do seu repertorio propio.	Explicar cuestións fundamentais da evolución fonética do latín ás linguas propias e outras coñecidas.		
CA2.3 - Explicar a relación do latín coas linguas modernas, analizando os elementos lingüísticos comúns de orixe latina e utilizando estratexias e coñecementos das linguas e linguaxes que conforman o repertorio do alumnado.	Definir latinismos e topónimos recoñecendo o seu significado e usar as expresións latinas en exemplos.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos

- Unidades lingüísticas da lingua latina.
- Estruturas oracionais. A concordancia e a orde de palabras en oracións simples e oracións compostas.
- Destrezas comunicativas do uso da lingua latina.
- Léxico común nos textos e autores obxecto de traballo, así como fraseoloxía básica para a expresión oral en latín de preguntas básicas sobre o contido do texto e/ou a gramática.
- Léxico:
 - Lexemas, sufixos e prefixos de orixe latina presentes no léxico de uso común e no específico das ciencias e a técnica.
 - Significado e definición de palabras de uso común nas linguas de ensino a partir dos seus étimos de orixe latina.
 - Expresións latinas integradas nas linguas modernas e o seu emprego en diferentes tipos de textos.
- O significado etimolóxico das palabras e a importancia do uso adecuado do vocabulario como instrumento básico na comunicación.

UD	Título da UD	Duración
6	Sintaxe: A cláusula complexa. Expresións latinas e toponimia.	8

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.9 - Analizar, interpretar e comentar textos e fragmentos literarios de diversa índole de crecente complexidade, aplicando estratexias de análise e reflexión que impliquen mobilizar a propia experiencia, comprender o mundo e a condición humana e desenvolver a sensibilidade estética e o hábito lector.	Traducir e analizar textos morfolóxica e sintácticamente recoñecendo e analizando as cláusulas complexas.	PE	70
CA2.5 - Crear textos individuais ou colectivos con intención literaria e conciencia de estilo, en distintos soportes e con axuda doutras linguaxes artísticas e audiovisuais, a partir da lectura de obras ou fragmentos significativos nos que se partise da civilización e cultura latina como fonte de inspiración.	Poder crear textos a partir de modelos, tanto latinos como posteriores.	TI	30

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos

- Unidades lingüísticas da lingua latina.
- Estruturas oracionais. A concordancia e a orde de palabras en oracións simples e oracións compostas.
- A tradución: técnicas, procesos e ferramentas.
- Lectura comparada de diferentes traducións e comentario de textos bilingües a partir de terminoloxía metalingüística.

Contidos

- Estratexias de retroversión de textos breves. Afondamento no uso de expresións idiomáticas.
- Destrezas comunicativas do uso da lingua latina.
- Léxico común nos textos e autores obxecto de traballo, así como fraseoloxía básica para a expresión oral en latín de preguntas básicas sobre o contido do texto e/ou a gramática.
- Léxico:
 - Significado e definición de palabras de uso común nas linguas de ensino a partir dos seus étimos de orixe latina.
 - Expresións latinas integradas nas linguas modernas e o seu emprego en diferentes tipos de textos.
- O significado etimolóxico das palabras e a importancia do uso adecuado do vocabulario como instrumento básico na comunicación.

UD	Título da UD	Duración
7	Sintaxe: A Coordinación e a subordinación. Literatura: A épica: Virxilio.	8

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Realizar traducións directas e/ou inversas de textos ou fragmentos adaptados ou orixinais, de dificultade adecuada e progresiva, con corrección ortográfica e expresiva, identificando e analizando, cando se considere necesario, unidades lingüísticas regulares da lingua e apreciando variantes e coincidencias con outras linguas coñecidas.	Traducir e analizar textos morfolóxica e sintácticamente recoñecendo e analizando as oracións coordinadas e subordinadas e ás súas características.	PE	45
CA3.2 - Analizar e explicar os xéneros, temas, tópicos e valores éticos ou estéticos de obras ou fragmentos literarios latinos comparándoos con obras ou fragmentos literarios posteriores, desde un enfoque intertextual.	Redacción dun tema sobre o tema tratado na unidade, isto é, sobre a épica romana, sinalando o contexto histórico, as características do xénero e o seu autor principal xunto coas súas obras representativas e as súas características particulares.		
CA3.3 - Identificar e definir palabras latinas que designan conceptos fundamentais para o estudo e comprensión da civilización latina e cuxa aprendizaxe combina coñecementos léxicos e culturais, en textos de diferentes formatos.	Definir latinismos e topónimos recoñecendo o seu significado e usar as expresións latinas en exemplos.		
CA1.2 - Seleccionar o significado apropiado de palabras polisémicas e xustificar a decisión, tendo en conta a información cotextual ou contextual e utilizando ferramentas diversas de apoio ao proceso de tradución en distintos soportes cando se considere necesario.	Seleccionar os significados apropiados segundo o contexto.	TI	55

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.4 - Realizar a lectura directa de textos latinos de dificultade adecuada identificando as unidades lingüísticas máis frecuentes da lingua latina, comparándoas coas das linguas do repertorio lingüístico propio e asimilando os aspectos morfolóxicos, sintácticos e léxicos elementais do latín.	Lectura crítica de textos.		
CA1.5 - Rexistrar os progresos e dificultades de aprendizaxe da lingua latina, seleccionando as estratexias máis adecuadas e eficaces para superar esas dificultades e consolidar a súa aprendizaxe, realizando actividades de planificación da propia aprendizaxe, autoavaliación e coavaliación.	Mellora a aprendizaxe a partir do recoñecemento dos propios erros e da búsqueda de solucións.		
CA1.7 - Planificar e participar, cando se considere necesario, en diálogos breves e sinxelos sobre os contidos dos textos obxecto de traballo, coa finalidade de facilitar a súa comprensión integral.	Participa na clase como forma de mostrar os seus coñecementos e de ter conciencia da súa propia aprendizaxe.		
CA1.8 - Explicar cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos de complexidade crecente que se produciron tanto desde o latín culto como desde o latín vulgar ata a lingua de ensino, servíndose cando sexa posible da comparación con outras linguas do repertorio propio.	Explicar cuestións de evolución fonética do latín ás linguas propias a partir dos textos.		
CA2.1 - Deducir o significado etimolóxico dun termo de uso común e inferir o significado de termos de nova aparición ou procedentes de léxico especializado aplicando estratexias de recoñecemento de formantes latinos atendendo aos cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos que tivesen lugar.	Ser capaz de recoñecer elementos etimolóxicos e o seu significado, aplicando outros exemplos cos mesmos.		
CA2.2 - Explicar cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos de complexidade crecente que se produciron tanto desde o latín culto como desde o latín vulgar ata as linguas de ensino, servíndose cando sexa posible da comparación con outras linguas do seu repertorio propio.	Explicar cuestións fundamentais da evolución fonética do latín ás linguas propias e outras coñecidas.		
CA2.3 - Explicar a relación do latín coas linguas modernas, analizando os elementos lingüísticos comúns de orixe latina e utilizando estratexias e coñecementos das linguas e linguaxes que conforman o repertorio do alumnado.	Definir latinismos e topónimos recoñecendo o seu significado e usar as expresións latinas en exemplos.		
CA3.1 - Interpretar e comentar textos e fragmentos literarios de diversa índole de crecente complexidade, aplicando estratexias de análise e reflexión que impliquen espertar o espírito crítico, mobilizar a propia experiencia, comprender o mundo e a condición humana e desenvolver a sensibilidade estética e o hábito lector.	Usar distintos elementos para interpretar e comentar textos literarios referentes á poesía lírica latina.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA3.4 - Investigar aspectos do legado da civilización latina no ámbito persoal, relixioso e sociopolítico localizando, seleccionando, contrastando e reelaborando información procedente de diferentes fontes, calibrando a súa fiabilidade e pertinencia e respectando os principios de rigor e propiedade intelectual.	Procurar información sobre o mundo actual no que se poidan ver herdanzas do mundo clásico estudado ata o momento.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - A tradución: técnicas, procesos e ferramentas. - Recursos estilísticos frecuentes e a súa relación co contido do texto. - Destrezas comunicativas do uso da lingua latina. - Estratexias para a planificación e produción de textos orais ou, preferentemente, escritos. - O latín como instrumento que permite un mellor coñecemento das linguas de estudo e un máis fácil achegamento a outras linguas modernas, romances e non romances. - Expresións e léxico específico básico para reflexionar e compartir a reflexión sobre a comunicación, a lingua, a aprendizaxe e as ferramentas de comunicación e aprendizaxe (metalinguaxe). - Principais xéneros da literatura latina: orixe, tipoloxía, cronoloxía, temas, motivos, tradicións, características e principais autores.

UD	Título da UD	Duración
8	Sintaxe: A subordinación relativa. Literatura: O teatro, Plauto.	8

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Realizar traducións directas e/ou inversas de textos ou fragmentos adaptados ou orixinais, de dificultade adecuada e progresiva, con corrección ortográfica e expresiva, identificando e analizando, cando se considere necesario, unidades lingüísticas regulares da lingua e apreciando variantes e coincidencias con outras linguas coñecidas.	Traducir e analizar textos morfolóxica e sintácticamente recoñecendo e analizando as oracións subordinadas relativas e ás súas características.	PE	45
CA3.1 - Interpretar e comentar textos e fragmentos literarios de diversa índole de crecente complexidade, aplicando estratexias de análise e reflexión que impliquen espertar o espírito crítico, mobilizar a propia experiencia, comprender o mundo e a condición humana e desenvolver a sensibilidade estética e o hábito lector.	Usar distintos elementos para interpretar e comentar textos literarios referentes á poesía lírica latina.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA3.2 - Analizar e explicar os xéneros, temas, tópicos e valores éticos ou estéticos de obras ou fragmentos literarios latinos comparándoos con obras ou fragmentos literarios posteriores, desde un enfoque intertextual.	Redacción dun tema sobre o tema tratado na unidade, isto é, sobre o xénero dramático en Roma, sinalando o contexto histórico, as características do xénero e o seu autor principal xunto coas súas obras representativas e as súas características particulares.		
CA1.2 - Seleccionar o significado apropiado de palabras polisémicas e xustificar a decisión, tendo en conta a información cotextual ou contextual e utilizando ferramentas diversas de apoio ao proceso de tradución en distintos soportes cando se considere necesario.	Seleccionar os significados apropiados segundo o contexto.	TI	55
CA1.3 - Revisar e emendar as propias traducións e as das compañeiras e compañeiros, realizando propostas de mellora e argumentando os cambios con terminoloxía especializada a partir da reflexión lingüística.	Ser capaz de comparar as propias traducións coas dos compañeiros e identificar erros ou alternativas ás propias traducións.		
CA1.4 - Realizar a lectura directa de textos latinos de dificultade adecuada identificando as unidades lingüísticas máis frecuentes da lingua latina, comparándoas coas das linguas do repertorio lingüístico propio e asimilando os aspectos morfolóxicos, sintácticos e léxicos elementais do latín.	Lectura crítica de textos.		
CA1.6 - Extraer, analizar e reflectir oralmente ou, preferentemente, por escrito e, de poder ser, en latín, mediante paráfrases simples, as ideas principais dos textos obxecto de traballo.	Ser capaz de elaborar oracións en latín para expresar unha idea ou acción.		
CA1.7 - Planificar e participar, cando se considere necesario, en diálogos breves e sinxelos sobre os contidos dos textos obxecto de traballo, coa finalidade de facilitar a súa comprensión integral.	Dialogar ou debater na aula sobre os temas tratados.		
CA1.8 - Explicar cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos de complexidade crecente que se produciron tanto desde o latín culto como desde o latín vulgar ata a lingua de ensino, servíndose cando sexa posible da comparación con outras linguas do repertorio propio.	Explicar cuestións de evolución fonética do latín ás linguas propias a partir dos textos.		
CA2.1 - Deducir o significado etimolóxico dun termo de uso común e inferir o significado de termos de nova aparición ou procedentes de léxico especializado aplicando estratexias de recoñecemento de formantes latinos atendendo aos cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos que tivesen lugar.	Ser capaz de recoñecer elementos etimolóxicos e o seu significado, aplicando outros exemplos cos mesmos.		
CA2.2 - Explicar cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos de complexidade crecente que se produciron tanto desde o latín culto como desde o latín vulgar ata as linguas de ensino, servíndose cando sexa posible da comparación con outras linguas do seu repertorio propio.	Explicar cuestións fundamentais da evolución fonética do latín ás linguas propias e outras coñecidas.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA2.3 - Explicar a relación do latín coas linguas modernas, analizando os elementos lingüísticos comúns de orixe latina e utilizando estratexias e coñecementos das linguas e linguaxes que conforman o repertorio do alumnado.	Definir latinismos e topónimos recoñecendo o seu significado e usar as expresións latinas en exemplos.		
CA3.4 - Investigar aspectos do legado da civilización latina no ámbito persoal, relixioso e sociopolítico localizando, seleccionando, contrastando e reelaborando información procedente de diferentes fontes, calibrando a súa fiabilidade e pertinencia e respectando os principios de rigor e propiedade intelectual.	Procurar información sobre o mundo actual no que se poidan ver herdanzas do mundo clásico estudado ata o momento.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - A tradución: técnicas, procesos e ferramentas. - Recursos estilísticos frecuentes e a súa relación co contido do texto. - O latín como instrumento que permite un mellor coñecemento das linguas de estudo e un máis fácil achegamento a outras linguas modernas, romances e non romances. - Principais xéneros da literatura latina: orixe, tipoloxía, cronoloxía, temas, motivos, tradicións, características e principais autores.

UD	Título da UD	Duración
9	A subordinación substantiva. A oratoria: Cicerón.	10

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Realizar traducións directas e/ou inversas de textos ou fragmentos adaptados ou orixinais, de dificultade adecuada e progresiva, con corrección ortográfica e expresiva, identificando e analizando, cando se considere necesario, unidades lingüísticas regulares da lingua e apreciando variantes e coincidencias con outras linguas coñecidas.	Traducir e analizar textos morfolóxica e sintácticamente recoñecendo e analizando as oracións subordinadas substantivas e ás súas características.	PE	40
CA3.2 - Analizar e explicar os xéneros, temas, tópicos e valores éticos ou estéticos de obras ou fragmentos literarios latinos comparándoos con obras ou fragmentos literarios posteriores, desde un enfoque intertextual.	Redacción dun tema sobre o tema tratado na unidade, isto é, sobre a oratoria en Roma, sinalando o contexto histórico, as características do xénero e o seu autor principal xunto coas súas obras representativas e as súas características particulares.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.2 - Seleccionar o significado apropiado de palabras polisémicas e xustificar a decisión, tendo en conta a información cotextual ou contextual e utilizando ferramentas diversas de apoio ao proceso de tradución en distintos soportes cando se considere necesario.	Seleccionar os significados apropiados segundo o contexto.	TI	60
CA1.4 - Realizar a lectura directa de textos latinos de dificultade adecuada identificando as unidades lingüísticas máis frecuentes da lingua latina, comparándoas coas das linguas do repertorio lingüístico propio e asimilando os aspectos morfolóxicos, sintácticos e léxicos elementais do latín.	Lectura crítica de textos.		
CA1.7 - Planificar e participar, cando se considere necesario, en diálogos breves e sinxelos sobre os contidos dos textos obxecto de traballo, coa finalidade de facilitar a súa comprensión integral.	Dialogar ou debater na aula sobre os temas tratados.		
CA1.9 - Analizar, interpretar e comentar textos e fragmentos literarios de diversa índole de crecente complexidade, aplicando estratexias de análise e reflexión que impliquen mobilizar a propia experiencia, comprender o mundo e a condición humana e desenvolver a sensibilidade estética e o hábito lector.	Ser capaz de comentar textos literarios, especialmente relacionados coa oratoria e a retórica tratados nesta unidade, aplicando elementos estudados ou da propia experiencia.		
CA2.3 - Explicar a relación do latín coas linguas modernas, analizando os elementos lingüísticos comúns de orixe latina e utilizando estratexias e coñecementos das linguas e linguaxes que conforman o repertorio do alumnado.	Definir latinismos e topónimos recoñecendo o seu significado e usar as expresións latinas en exemplos.		
CA3.1 - Interpretar e comentar textos e fragmentos literarios de diversa índole de crecente complexidade, aplicando estratexias de análise e reflexión que impliquen espertar o espírito crítico, mobilizar a propia experiencia, comprender o mundo e a condición humana e desenvolver a sensibilidade estética e o hábito lector.	Usar distintos elementos para interpretar e comentar textos literarios referentes á poesía lírica latina.		
CA3.4 - Investigar aspectos do legado da civilización latina no ámbito persoal, relixioso e sociopolítico localizando, seleccionando, contrastando e reelaborando información procedente de diferentes fontes, calibrando a súa fiabilidade e pertinencia e respectando os principios de rigor e propiedade intelectual.	Procurar información sobre o mundo actual no que se poidan ver herdanzas do mundo clásico estudado ata o momento.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - A tradución: técnicas, procesos e ferramentas. - A tradución como instrumento que pode favorecer o razoamento lóxico, a resolución de problemas e a capacidade de análise e síntese, dentro dos límites e inconsistencias propias da tradución. - O latín como instrumento que permite un mellor coñecemento das linguas de estudo e un máis fácil achegamento a outras linguas modernas, romances e non romances.

Contidos

- Principais xéneros da literatura latina: orixe, tipoloxía, cronoloxía, temas, motivos, tradicións, características e principais autores.

UD	Título da UD	Duración
10	A subordinación adverbial.	10

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Realizar traducións directas e/ou inversas de textos ou fragmentos adaptados ou orixinais, de dificultade adecuada e progresiva, con corrección ortográfica e expresiva, identificando e analizando, cando se considere necesario, unidades lingüísticas regulares da lingua e apreciando variantes e coincidencias con outras linguas coñecidas.	Traducir e analizar textos morfolóxica e sintácticamente recoñecendo e analizando as oracións subordinadas adverbiais e ás súas características.	PE	30
CA1.2 - Seleccionar o significado apropiado de palabras polisémicas e xustificar a decisión, tendo en conta a información cotextual ou contextual e utilizando ferramentas diversas de apoio ao proceso de tradución en distintos soportes cando se considere necesario.	Seleccionar os significados apropiados segundo o contexto.	TI	70
CA1.3 - Revisar e emendar as propias traducións e as das compañeiras e compañeiros, realizando propostas de mellora e argumentando os cambios con terminoloxía especializada a partir da reflexión lingüística.	Ser capaz de comparar as propias traducións coas dos compañeiros e identificar erros ou alternativas ás propias traducións.		
CA1.4 - Realizar a lectura directa de textos latinos de dificultade adecuada identificando as unidades lingüísticas máis frecuentes da lingua latina, comparándoas coas das linguas do repertorio lingüístico propio e asimilando os aspectos morfolóxicos, sintácticos e léxicos elementais do latín.	Facer lectura crítica de textos.		
CA1.5 - Rexistrar os progresos e dificultades de aprendizaxe da lingua latina, seleccionando as estratexias máis adecuadas e eficaces para superar esas dificultades e consolidar a súa aprendizaxe, realizando actividades de planificación da propia aprendizaxe, autoavaliación e coavaliación.	Mellora a aprendizaxe a partir do recoñecemento dos propios erros e da búsqueda de solucións.		
CA1.6 - Extraer, analizar e reflectir oralmente ou, preferentemente, por escrito e, de poder ser, en latín, mediante paráfrases simples, as ideas principais dos textos obxecto de traballo.	Ser capaz de elaborar oracións en latín para expresar unha idea ou acción.		
CA1.7 - Planificar e participar, cando se considere necesario, en diálogos breves e sinxelos sobre os contidos dos textos obxecto de traballo, coa finalidade de facilitar a súa comprensión integral.	Dialogar ou debater na aula sobre os temas tratados.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA2.1 - Deducir o significado etimolóxico dun termo de uso común e inferir o significado de termos de nova aparición ou procedentes de léxico especializado aplicando estratexias de recoñecemento de formantes latinos atendendo aos cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos que tivesen lugar.	Ser capaz de recoñecer elementos etimolóxicos e o seu significado, aplicando outros exemplos cos mesmos.		
CA2.2 - Explicar cambios fonéticos, morfolóxicos ou semánticos de complexidade crecente que se produciron tanto desde o latín culto como desde o latín vulgar ata as linguas de ensino, servíndose cando sexa posible da comparación con outras linguas do seu repertorio propio.	Explicar cuestións fundamentais da evolución fonética do latín ás linguas propias e outras coñecidas.		
CA2.3 - Explicar a relación do latín coas linguas modernas, analizando os elementos lingüísticos comúns de orixe latina e utilizando estratexias e coñecementos das linguas e linguaxes que conforman o repertorio do alumnado.	Definir latinismos e topónimos recoñecendo o seu significado e usar as expresións latinas en exemplos.		
CA3.3 - Identificar e definir palabras latinas que designan conceptos fundamentais para o estudo e comprensión da civilización latina e cuxa aprendizaxe combina coñecementos léxicos e culturais, en textos de diferentes formatos.	Definir latinismos e topónimos recoñecendo o seu significado e usar as expresións latinas en exemplos.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - A tradución: técnicas, procesos e ferramentas. - Destrezas comunicativas do uso da lingua latina. - Léxico común nos textos e autores obxecto de traballo, así como fraseoloxía básica para a expresión oral en latín de preguntas básicas sobre o contido do texto e/ou a gramática. - Léxico: <ul style="list-style-type: none"> - Expresións latinas integradas nas linguas modernas e o seu emprego en diferentes tipos de textos. - O significado etimolóxico das palabras e a importancia do uso adecuado do vocabulario como instrumento básico na comunicación. - Ferramentas analóxicas e dixitais para a aprendizaxe, a comunicación e o desenvolvemento de proxectos con falantes ou estudantes de latín no ámbito transnacional. - Recepción da literatura latina: influencia na produción cultural europea, nocións básicas de intertextualidade, imitatio, aemulatio, interpretatio, allusio.

UD	Título da UD	Duración
11	A subordinación adverbial <impropia>.	10

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
-------------------------	------------------------	----	---

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Realizar traducións directas e/ou inversas de textos ou fragmentos adaptados ou orixinais, de dificultade adecuada e progresiva, con corrección ortográfica e expresiva, identificando e analizando, cando se considere necesario, unidades lingüísticas regulares da lingua e apreciando variantes e coincidencias con outras linguas coñecidas.	Traducir e analizar textos morfolóxica e sintácticamente recoñecendo e analizando as oracións subordinadas adverbiais <impropias> e ás súas características.	PE	70
CA1.2 - Seleccionar o significado apropiado de palabras polisémicas e xustificar a decisión, tendo en conta a información cotextual ou contextual e utilizando ferramentas diversas de apoio ao proceso de tradución en distintos soportes cando se considere necesario.	Seleccionar os significados apropiados segundo o contexto.	TI	30
CA1.4 - Realizar a lectura directa de textos latinos de dificultade adecuada identificando as unidades lingüísticas máis frecuentes da lingua latina, comparándoas coas das linguas do repertorio lingüístico propio e asimilando os aspectos morfolóxicos, sintácticos e léxicos elementais do latín.	Facer lectura crítica de textos.		
CA1.7 - Planificar e participar, cando se considere necesario, en diálogos breves e sinxelos sobre os contidos dos textos obxecto de traballo, coa finalidade de facilitar a súa comprensión integral.	Dialogar ou debater na aula sobre os temas tratados.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - A tradución: técnicas, procesos e ferramentas. - Lectura comparada de diferentes traducións e comentario de textos bilingües a partir de terminoloxía metalingüística. - Estratexias e ferramentas, analóxicas e dixitais, individuais e cooperativas, para a autoavaliación, a coavaliación e a autorreparación.

UD	Título da UD	Duración
12	A pervivencia dos xéneros da literatura latina.	10

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA3.4 - Investigar aspectos do legado da civilización latina no ámbito persoal, relixioso e sociopolítico localizando, seleccionando, contrastando e reelaborando información procedente de diferentes fontes, calibrando a súa fiabilidade e pertinencia e respectando os principios de rigor e propiedade intelectual.	Procurar información sobre o mundo actual no que se poidan ver herdanzas do mundo clásico estudado ata o momento.	TI	100

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA4.1 - Investigar aspectos do legado da civilización latina no ámbito persoal, relixioso e sociopolítico localizando, seleccionando, contrastando e reelaborando información procedente de diferentes fontes, calibrando a súa fiabilidade e pertinencia e respectando os principios de rigor e propiedade intelectual.	Recoñece o legado da civilización latina e ser capaz de aplicar ese coñecemento a diferentes situacións e necesidades. Sabe tamén tomar información de xeito crítico de diversas fontes comprobando a súa fiabilidade.		
CA4.2 - Identificar e explicar o legado material e inmaterial da civilización latina como fonte de inspiración, analizando producións culturais e artísticas posteriores.	Recoñece o legado latino e é capaz de identificalo en diferentes contextos e elementos, establecendo comparacións e vendo as similitudes e diferenzas entre a civilización latina e a actual.		
CA4.3 - Investigar o patrimonio histórico, arqueolóxico, artístico e cultural herdado da civilización latina, actuando de forma adecuada, empática e respectuosa e interesándose polos procesos de construción, preservación, conservación e restauración e por aquelas actitudes cívicas que aseguran a súa sostibilidade.	Respete e coñece o patrimonio histórico procedente da civilización latina valorando os distintos sistemas e labores de conservación.		
CA4.4 - Explorar as pegadas da romanización e o legado romano na contorna do alumnado aplicando os coñecementos adquiridos e reflexionando sobre as implicacións dos seus distintos usos, dando exemplos da persistencia da Antigüidade clásica na súa vida cotiá e presentando os seus resultados a través de diferentes soportes.	Pode dar exemplos da pegada da romanización en España e, especialmente, en Galicia, e explica o que supuxo para a sociedade actual.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - Analoxías e diferenzas entre os xéneros literarios latinos e os da literatura actual. - Respecto da propiedade intelectual e dereitos de autor sobre as fontes consultadas e contidos utilizados: ferramentas para o tratamento de datos bibliográficos e recursos para evitar o plaxio. - A mitoloxía clásica en manifestacións literarias e artísticas. - O dereito romano e a súa importancia no sistema xurídico actual. - A importancia do discurso público para a vida política e social. A oratoria e as novas tecnoloxías. - Técnicas de debate e de exposición oral.

4.1. Concrecións metodolóxicas

INTRODUCCIÓN

A materia de Latín ten unha serie de circunstancias que obrigan a facer un uso amplo e diverso de metodoloxías. Por unha banda, a lingua latina é iso, unha lingua, o que supón o emprego de metodoloxías propias da aprendizaxe de linguas. Por outra banda, a redución progresiva dos contidos de historia e cultura do mundo antigo nos currículos doutras materias fai que o currículo de Latín teña maior cantidade de contidos desta natureza, básicos para entender o contexto da produción literaria do mundo romano. Por se todo isto non fose pouco, o feito de que o latín sexa stricto sensu unha lingua morta, leva a unha interpretación extensiva deste concepto como lingua que non se pode falar e/ou escribir con fins comunicativos ordinarios, cando realmente unha lingua morta é, simplemente, unha lingua

carente de falantes nativos/os. Este último aspecto provocou nos últimos dous séculos a consolidación dunha metodoloxía moi particular da aprendizaxe do latín, baseada nun profundo coñecemento gramatical e na utilización constante de glosarios ou dicionarios para poder entender os textos, entendemento que tería como finalidade última a tradución á lingua propia. Ademais, este segundo curso de bacharelato ten unha importancia maior xa que está orientado á preparación das probas da ABAU ás que se presentarán os alumnos que o desexen.

É por todo o explicado anteriormente que a proposta que se fai nesta programación distingue distintas aproximacións metodolóxicas en función dos bloques de contidos a avaliar. Case todas as unidades didácticas combinan unha parte enfocada á lingua latina e outra dedicada ao estudo da historia, da cultura e da vida en Roma

METODOLOXÍA PARA AS UNIDADES CON CONTIDOS DE LITERATURA.

Para o tratamento destes contidos usaranse as seguintes aproximacións metodolóxicas.

1. Persoa docente emisora, alumnado receptor. Traballaranse na aula os temas de literatura explicando os contidos fundamentais, o contexto, os autores, os xéneros e as características. Avaliarase, fundamentalmente, a través de probas escritas e rúbricas respectivamente, pode resultar moito eficiente.

2. Persoa docente como acompañante do proceso de pesquisa e procura de información para que o alumnado desenvolva a madurez e os recursos para aprender a aprender.

METODOLOXÍA PARA AS UNIDADES CON CONTIDOS LINGÜÍSTICOS.

Na parte gramatical a activiade principal realizarase na aula coa explicación da profesora, tanto da morfoloxía nominal como pronominal e verbal. Para desenvolver as actividades utilizarase os textos aportados pola CIUG e que son os que se traducen e analizan na ABAU.

Tamén se presentarán textos dos autores estudados nos temas de literatura. Presentando as características particulares de cada autor.

Para a aprendizaxe da lingua latina nesta proposta de programación faise cunha aproximación gramaticalista (tamén chamada tradicional). Permitirá tanto aprender os conceptos gramaticais e sintácticos precisos para o coñecemento do latín e da súa correcta interpretación.

Os exercicios de tradución e versión, así como os de lectura directa do latín e a súa comprensión permitirán avanzar e mellorar na aprendizaxe desta lingua.

Na aproximación gramatical a aplicación e uso de conceptos de morfoloxía e sintaxe son fundamentais e o alumnado procede a un estudo sistemático das estruturas lingüísticas para acceder, primeiro, a entender a construción lóxica da secuencia de texto e, despois, a deducir o seu significado coa axuda de glosarios ao principio e de dicionario nun estadio máis avanzado. Este enfoque consolida un coñecemento e práctica na análise morfolóxica e sintáctica que normalmente favorece o seu rendemento en materias como Lingua Castelá ou Lingua Galega.

A metodoloxía habitual nesta aproximación parte da explicación gramatical e sintáctica por parte do persoal docente, para pasar despois á elaboración de exercicios nos que se exemplifican ou reforzan os coñecementos adquiridos.

Un punto importante é o manexo do vocabulario latino. Neste curso de Latín II o alumnado utilizará o dicionario.

4.2. Materiais e recursos didácticos

Denominación
Apuntamentos proporcionados pola profesora.
Textos latinos, principalmente os proporcionados pola CIUG para a ABAU.
Recursos de internet e materiais audiovisuais.
Dicionarios
Outros materiais aportados pola profesora.

Non se usará libro de texto, senon apuntamentos e outros materiais proporcionados pola profesora.

5.1. Procedemento para a avaliación inicial

AVALIACIÓN INICIAL

Nas primeiras semanas do curso farase un repaso xeral para comprobar o nivel do alumnado.

Tamén se contactará co Departamento de Orientación o antes posible, para poder acceder á información que sobre o alumnado en particular poida ter este departamento.

En todo caso farase a Avaliación Inicial antes das reunións dos equipos educativos (claustro inicial) para a posta en común dos resultados da mesma.

Esta Avaliación Inicial non contará, en ningún caso, para as notas do curso e son meramente orientativas cara a organización do curso, a preparación de material e a adaptación concreta para alumnos que teñan necesidades específicas.

OBXECTIVOS DA AVALIACIÓN INICIAL

1º Coñecer as motivacións do alumnado para escoller a materia de Latín.

2º Identificar o alumnado con necesidade específica de apoio educativo (ACNEAE).

3º Identificar o alumnado repetidor.

4º Identificar o alumnado que cursa Latín II sen ter feito Latín I.

5º Valorar o coñecemento que o alumnado ten do mundo e cultura romana en xeral e da lingua latina en particular.

5.2. Criterios de cualificación e recuperación

Pesos dos instrumentos de avaliación por UD:

Unidade didáctica	UD 1	UD 2	UD 3	UD 4	UD 5	UD 6	UD 7	UD 8	UD 9	UD 10
Peso UD/ Tipo Ins.	5	5	5	5	6	8	8	8	20	15
Proba escrita	50	60	40	60	60	70	45	45	40	30
Táboa de indicadores	50	40	60	40	40	30	55	55	60	70

Unidade didáctica	UD 11	UD 12	Total
Peso UD/ Tipo Ins.	10	5	100
Proba escrita	70	0	46
Táboa de indicadores	30	100	54

Criterios de cualificación:

A nota para considerarse apto é cinco (5) ou superior. A partir de aí os criterios de cualificación son os seguintes:

No primeiro trimestre realizaranse dúas probas escritas, unha que incluírá tradución e análise de texto, latinismos e topónimos e outra de literatura latina. A primeira proba sobre a tradución contará un 60% da nota trimestral, mentres que a proba de literatura suporá un 40%.

No segundo trimestre haberá dúas probas de tradución de textos xunto coa análise de latinismos e topónimos, unha cun texto en prosa de Eutropio e a outra cun texto de poesía de Fedro. A media das dúas probas suporá o 60% da nota trimestral. Farase unha ou dúas probas de literatura sendo o 40% da nota trimestral.

No terceiro trimestre faranse de novo dúas probas de tradución de textos xunto coa análise latinismos e topónimos,

unha cun texto en prosa de Eutropio e a outra cun texto de poesía de Fedro. A media das dúas probas suporá o 60% da nota trimestral. Así como unha proba de literatura que suporá o 40% da nota trimestral.

A nota final será o resultado da media das avaliacións, tendo en conta que a primeira avaliación valerá un 20%, a segunda un 30% e a terceira un 50%.

Aprobará se a media, seguindo as porcentaxes, é de cinco (5) ou superior.

No caso de que unha persoa discente pase ao 2º curso de bacharelato coa materia Latín I pendente, háselle aplicar o seguinte plano de seguimento, recuperación e avaliación:

1. O alumnado afectado pode seguir o curso de 2º como o resto do alumnado dándoselle por aprobada a materia de 1º no caso de aprobar as dúas primeiras avaliacións de Latín II, sendo a cualificación do primeiro curso a mesma ca media das dúas primeiras avaliacións do 2º curso. Neste caso o alumnado afectado será obxecto dunha especial atención e seguimento, que se ha reflectir nun informe individualizado ao final da segunda avaliación, na que a persoa docente valore o progreso.

No caso de que o informe da 2ª avaliación sexa negativo, o alumnado afectado poderá, en todo caso, facer unha proba específica, ao inicio da 3ª avaliación.

O alumnado que queira cursar Latín II sen cursar previamente Latín I, terá que adaptarse ao nivel do 2º curso e acreditar os coñecementos mínimos deste último. Esta acreditación poderá ser realizada cursando a materia como pendente. Neste caso o alumnado estará ao disposto no expicado anteriormente para as persoas con Latín I pendente, dándoselle por aprobado Latín I de superar as dúas primeiras avaliacións positivamente.

Os estudantes con necesidades especiais de apoio educativo recibirán as facilidades para que poidan seguir o ritmo da clase e, de ser necesario, adaptaranse as probas atendendo ás súas dificultades, sen perxuízo da súa aprendizaxe e da súa avaliación.

Criterios de recuperación:

1ª Avaliación: O alumnado que non chegue ao 5 na primeira avaliación non fará ningunha proba específica de recuperación durante o segundo trimestre, xa que esta parte da materia é obxecto de avaliación progresiva.

2ª Avaliación: O alumnado que non chegue ao 5 na segunda avaliación poderá facer unha recuperación durante o terceiro trimestre que poderá ser selectiva (isto é, avaliar soamente aqueles contidos que non superou incluídos os do primeiro trimestre) e oral se a persoa docente considera que isto pode redundar nun beneficio para o alumnado afectado. No caso de facer unha recuperación dos trimestres anteriores conservará a nota coa puntuación máis alta, sendo que, se obtén una peor puntuación na recuperación permanecerá coa puntuación que xa tiña anteriormente.

3ª Avaliación: O alumnado que non chegue ao 5 na terceira avaliación terá esta avaliación suspensa. Aprobará a materia se o resultado das medias ponderadas é de cinco (5) ou superior.

No caso contrario, se non obtén polo menos un cinco, deberá presentarse a unha proba na avaliación extraordinaria con todos os contidos do curso. Para aprobar a avaliación extraordinaria deberá ter unha nota de cinco (5) ou superior. A nota que acade na proba será a que conste na avaliación extraordinaria.

6. Medidas de atención á diversidade

Realizada a avaliación inicial (AI) e en coordinación co Departamento de Orientación, hanse poñer en práctica as medidas de atención á diversidade que correspondan. As máis frecuentes neste curso serán as ordinarias e, dentro destas, as que se recollen na seguinte enumeración:

- Adecuación da estrutura organizativa do centro (horarios, agrupamentos, espazos) e da organización e xestión da aula ás características do alumnado. Trátase neste punto, por exemplo, da colocación do alumnado na aula (proximidade á persoa docente, agrupación en parellas, etc.).

- Adecuación das programacións didácticas ao contorno e ao alumnado. Este punto é básico e debe determinar dende o primeiro momento a programación de todas as materias do centro.

- Adaptación dos tempos e instrumentos ou procedementos de avaliación. Esta medida será unha das máis frecuentes e de fácil aplicación.

- Programas de recuperación. A elaboración dun programa específico para recuperar as avaliacións e tamén a materia no seu conxunto debe ser unha medida a considerar no caso de alumnado con necesidades específicas de apoio educativo.

En todo caso, a posta en práctica dunha destas medidas ou de calquera outra non relacionada anteriormente deberá facerse baixo a supervisión e en estreita colaboración co Departamento de Orientación e o resto do equipo educativo.

Ademáis, o alumnado repetidor será obxecto dun plan e seguimento específico. Sería moi recomendable que neste plan se recollesen as circunstancias concretas que dificultan o proceso de aprendizaxe da/o alumna/o en cuestión e

que as medidas se deseñen tendo en conta estas circunstancias.

7.1. Concreción dos elementos transversais

	UD 1	UD 2	UD 3	UD 4	UD 5	UD 6	UD 7	UD 8
ET.1 - ET.1 - A comprensión de lectura.	X	X	X	X	X	X	X	X
ET.2 - ET.2 - A expresión oral e escrita.	X	X	X	X	X	X	X	X
ET.3 - ET.3 - A comunicación audiovisual.								
ET.4 - ET.4 - A competencia dixital.								
ET.5 - ET.5 - O emprendemento social e empresarial.								
ET.6 - ET.6 - O fomento do espírito crítico e científico.	X	X	X	X	X	X	X	X
ET.7 - ET.7 - A educación emocional e en valores.			X	X			X	X
ET.8 - ET.8 - A igualdade de xénero.								
ET.9 - ET.9 - A creatividade.								

	UD 9	UD 10	UD 11	UD 12
ET.1 - ET.1 - A comprensión de lectura.	X	X	X	X
ET.2 - ET.2 - A expresión oral e escrita.	X	X	X	X
ET.3 - ET.3 - A comunicación audiovisual.				X
ET.4 - ET.4 - A competencia dixital.				X
ET.5 - ET.5 - O emprendemento social e empresarial.				X
ET.6 - ET.6 - O fomento do espírito crítico e científico.	X	X	X	X
ET.7 - ET.7 - A educación emocional e en valores.	X			
ET.8 - ET.8 - A igualdade de xénero.				X
ET.9 - ET.9 - A creatividade.				X

Observacións:

Nas materias de linguas a comunicación oral e escrita, así como a comprensión de lectura son fundamentais e trátanse en todas as unidades, así como tamén o fomento do espírito crítico e científico esencial na procura de información, no estudo dos temas e na comparación lingüística e cultural do mundo antigo e do mundo actual. O resto dos elementos transversais serán tratados de maneira máis selectiva só nalgúns unidades.

7.2. Actividades complementarias

Actividade	Descrición	1º trim.	2º trim.	3º trim.
1. Asistencia ao festival de teatro clásico de Tui.	O alumnado asistirá á representación dunha traxedia grega clásica e dunha comedia romana nalgúna das sedes deste festival.		X	X
2. Visita a exposición/s ou escavación/s arqueolóxica/s próximas ao centro.	O alumnado visitará exposición/s ou escavación/s arqueolóxica/s próximas ao centro, nas que se traballe con restos arqueolóxicos de época romana.		X	X

Observacións:

A asistencia á representación de obras de teatro clásicas é unha actividade angular da materia, dado que en función destas representacións hanse marcar as lectura do curso. Temporalización: mes de febreiro - marzo, en función das obras e sede que se escollan.

A visita á exposicións ou escavacións próximas é unha actividade de difícil temporalización, debido a que moitas veces se ten coñecemento da súa existencia xa comezado o curso.

8.1. Procedemento para avaliar o proceso do ensino e a practica docente cos seus indicadores de logro

Indicadores de logro
Adecuación da programación didáctica e da súa propia planificación ao longo do curso académico
1. O traballo de aula (contidos, metodoloxía, temporalización) correspóndese co previsto na programación.
Metodoloxía empregada
2. A metodoloxía garante a aprendizaxe dos contidos e o logro dos obxectivos da materia permitindo acadar os resultados esperados.
Organización xeral da aula e o aproveitamento dos recursos
3. A aula e os recursos son empregados adecuadamente para a consecución das metas propostas favorecendo os resultados finais.
Medidas de atención á diversidade
4. Detéctanse con celeridade as/os ACNEAE, identifícase a súa casuística particular e póñense en marcha as medidas precisas en colaboración co Departamento de Orientación.
Clima de traballo na aula
5. O grao de satisfacción do alumnado coa materia e máis coa persoa docente é alto e responde ao planificado na programación.

Coordinación co resto do equipo docente e coas familias ou as persoas titoras legais

6. A relación co equipo docente e coas familias é boa favorecendo o desempeño da materia en beneficio do alumnado.

Descrición:

Estes cinco indicadores son esenciais neste punto da programación e esixen unhas metodoloxías, instrumentos e temporalizacións distintas para poderen ser medidos.

1. O traballo de aula (contidos, metodoloxía, temporalización) correspóndese co previsto na programación. Para avaliar este indicador de logro a persoa docente debe revisar con regularidade que tanto os contidos, os tempos e o modo en que se está a traballar na aula son os que se corresponden co establecido na programación. En caso de que haxa diverxencias, estas, así como as súas causas, deben ser consignadas nas actas de departamento para, ao cabo do curso, facer unha valoración que sirva para modificar a programación do curso seguinte. O feito de que a aplicación PROENS estableza un seguimento por UD, marca xa a temporalización deste traballo. Instrumento: táboa de indicadores.

2. A metodoloxía garante a aprendizaxe dos contidos e o logro dos obxectivos da materia permitindo acadar os resultados esperados. A metodoloxía empregada neste segundo curso na materia de Latín é a combinación das explicacións pertinentes na aula por parte da profesora e o traballo diario dos alumnos e alumnas nas traducións e exercicios propostos. As dúbidas do alumnado resólvense a medida que van xurdindo. As probas escritas, a observación diaria e o traballo do alumnado permitirá comprobar o desempeño da metodoloxía ao longo do curso. A metodoloxía tamén será avaliada e revisada, de ser preciso, cada trimestre, co fin de mellorar a calidade na labor educativa docente e de aprendizaxe.

3. A aula e os recursos son empregados adecuadamente para a consecución das metas propostas favorecendo os resultados finais. Na aula distribúense nos seus pupitres de maneira individual, aínda que se poden xuntar en parellas para traballar nas tarefas diarias se o precisan e se o rendemento non decae. A aula é pequena pero suficiente para o pequeno número de alumnos. Os materiais empregados son os apuntamentos e follas cos textos, latinismos e topónimos (indicados pola CIUG para o desempeño da ABAU) entregados pola profesora e os dicionarios (pertencentes ao centro e que se atopan na aula de Latín). O material adicional é proporcionado segundo as necesidades específicas que poidan xurdir. Cóntase, ademais, cun ordenador (empregado pola profesora) e un proxector, así como un encerado branco que serve tanto para escribir como tamén como pantalla do proxector. Outros recursos poden ser usados no caso de precisalos.

4. Detéctanse con celeridade as/os ACNEAE, a súa casuística particular e póñense en marcha as medidas precisas en colaboración co Departamento de Orientación. A avaliación deste indicador de logro pódese facer a principios do mes de novembro, momento no que todo o alumnado con necesidades especiais de apoio educativo debería estar identificado e as medidas a tomar xa planificadas. Ademais da observación directa da persoa docente na aula, é moito importante o correcto aproveitamento e deseño da avaliación inicial e, en especial, a coordinación e contacto habitual co Departamento de Orientación.

5. O grao de satisfacción do alumnado coa materia e máis coa persoa docente é alto e responde ao planificado na programación. A satisfacción do alumnado co traballo realizado na aula pola persoa docente é, seica, un dos aspectos menos desenvolvidos na práctica docente en xeral e que, porén, pode, ben administrado, ser unha fonte moi positiva e rendible de información tanto para o enfoque da materia dende un punto de vista académico como dende o punto de vista do labor docente. O mellor procedemento para medir este indicador de logro é un cuestionario anónimo que se proporá ao alumnado para que cubra ao final de cada avaliación. Este cuestionario debe permitir que o alumnado valore os seguintes aspectos: 1) A súa satisfacción cos contidos da materia; 2) A súa satisfacción coa metodoloxía desenvolvida e o ambiente de traballo na aula; 3) A súa satisfacción coa propia persoa docente e o trato por esta dispensado. Estes tres bloques permiten obter unha información imprescindible para valorar o desenvolvemento da materia en xeral e son, xunto cos indicadores anteriormente citados, un instrumento básico para a introdución de modificacións na programación.

6. A relación co equipo docente e coas familias é boa favorecendo o desempeño da materia en beneficio do alumnado. Seguiranse os mecanismos de coordinación entre el profesorado propostos polo centro e manterase a comunicación co departamento de orientación educativa, especialmente no caso de alumnos con necesidades de apoio educativo. Facilitarase a comunicación coas familias, xa sexa en atención directa ou ben a través do departamento de orientación ou do equipo directivo do centro, intentando que a mesma sexa fluida e cordial.

8.2. Procedemento de seguimento, avaliación e propostas de mellora

1. Procedemento de seguimento.

Ao remate de cada unidade didáctica hase proceder a consignar no apartado de seguimento da programación da aplicación PROENS os datos que esta requira (data de inicio e final, sesións previstas e sesións realizadas, grao de cumprimento, propostas xerais de mellora e outras observacións).

2. Procedemento de avaliación.

Para avaliar a programación a final de curso hanse ter en conta os seguintes parámetros:

- a. Resultados académicos do grupo.
- b. Eficacia das medidas de atención á diversidade adoptadas.
- c. Grao de cumprimento da programación e, no seu caso, causas dos incumprimentos.

A valoración do grao de cumprimento destes indicadores debe dar lugar a unha serie de propostas de modificacións e mellora para o curso vindeiro, que se deben reflectir na memoria de final de departamento.

9. Outros apartados